

Professor Vüqar Əhməd Güney Azərbaycan tarixi və ədəbiyyatını, Cənubun görkəmli şəxsiyyətlərinin ədəbi yaradıcılıqlarını diqqətlə araşdırıb üzə çıxaran, nəşr etdirən mütəxəssislərdən biridir.

Onun ədəbi-elmi fəaliyyətinin sərhədləri nə qədər geniş olsa da o, əsas gücünü Güney ədəbiyyatının tədqiqinə sərf edib. Şeyx Məhəmməd Xiyabani, Mircəfər Pişəvəri haqqında ilk fundamental tədqiqatlar Vüqar Əhmədi müasir ədəbiyyatımızın istedadlı və zəhmətkeş söz sahiblərindən biri kimi tanıtdırılmışdır.

Vüqar Əhməd həm də uşaq ədəbiyyatının araşdırıcılarından biridir. Müstəqillik dövründə ali məktəblər üçün yazılmış “Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı” dərsliklərindən biri də ona məxsusdur.

Vüqar Əhməd 1963-cü il aprel ayının 17-də Bakı şəhərində hərbi-dənizçi, ziyalı ailəsində anadan olub. 1984-1987-ci illərdə Şamaxı rayonu Dərəkənd kəndində Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimi işləyib. Müxtəlif illərdə “Novruz” qəzeti və “Azərbaycan dünyası” nəşriyyatlarında baş redaktor, Azərbaycan Kütləvi İnformasiya Vasitələri Həmkarlar Komitəsinin sədr müavini vəzifələrində, 1987-ci ildən – 2006-cı ilə kimi Azərbaycan Teleradiosunda məsul vəzifələrdə çalışıb. Hazırda AMEA-nın Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun “Mətbuat tarixi və publisistika” şöbəsinin müdürüdür. O, “Rus uşaq ədəbiyyatı və Azərbaycan” (Bakı, 1992), “Hər kəsin öz səsi” (elmi məqalələr toplusu) (Bakı, 1993), “Şahnaz sədası” (Bakı, 1994), “Ağ saçlı palma” (Bakı, 1995), “Mircəfər Pişəvərinin həyatı, mühiti və yaradıcılığı” (Bakı, 1998), “Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı” (Bakı, 2006), “Ədəbiyyatşünaslıq” (Bakı, 2007), “Anam mənim” (Tehran, 2008), “Səsi Quran sədası”, (Bakı, 2002), “Mənim nəğmələrim” (Bakı, 2002), “Ürəyimdə oxuyuram” (Bakı, 2003), “Söz, musiqi, bir də mən” (Bakı, 2003), “Yaxşı günlər öndədir”

VÜQAR ƏHMƏD YARADICILIĞINDA QARABAĞ MÖVZUSU

(Bakı, 2005), “Cənubi Azərbaycan poeziyasında yeni mərhələ” (2010), “Elmi-filoloji qaynaqlar, ədəbi simalar haqqında düşüncələr” (Bakı, 2010), “Şeyx Məhəmməd Xiyabaninin həyatı, mühiti və ədəbi fəaliyyəti” (Bakı, 2010), “Qarabağ yuxusu və yaxud yuxuda qələbə” (Bakı-2013), “Son nəfəsədek Azərbaycan” (Bakı-2014), “Qaradağlılar” Roman. Trilogiya. (Bakı-2014), “M. Şəhriyarın seçilmiş əsərləri. (Şəhriyarın farsca yazılmış əsərlərinin poetik və filoloji tərcümələri”- (Bakı-1016), “Cənubi Azərbaycan şeir antologiyası” (Bakı-2018), “Salatın Əhmədlinin bədii publisistikası” (2019), “Koroglu” roman (2020) s. kimi kitab və elmi-publisistik məqalələrin müəllifidir. Əsərləri İran, Türkiyə, Yunanıstan, Almaniya və digər ölkələrdə çap olunub. Vüqar Əhmədin yaradıcılığı çox zəngindir. O öz publisistik yaradıcılığı ilə yanaşı, hekayələri, esseləri, ədəbi tənqidi məqalələri, monorafik tədqiqatları ilə ədəbi-elmi dairələrdə tanınır.

Onun çoxşaxəli yaradıcılığı haqqında alimlərdən Vəsim Məmmədəliyev, Yaşar Qarayev, Elman Quliyev, Rəsim Nəbioğlu, Buludxan Vəliyev, Alim Nəbioğlu, şairlərdən Məmməd Araz, Musa Ələkbərli, Tofiq İmişli, Aslan Ağasəfa, Güney Azərbaycanda doktor Cavad Heyət, şair Savalan, və başqaları qəzet və jurnallarda müxtəlif yazılar çap etdirmişlər.

Bütövlükdə Vüqar Əhmədin ədəbiyyatşünaslıq fəaliyyətinə nəzər yetirdikdə aydın hiss olunur ki, tədqiqatçı bu sahənin inkişafında böyük işlər görüb.

Akademik Vəsim Məmmədəliyev Vüqar Əhmədin “Söz, musiqi, bir də mən...” kitabına yazdığı “Ön söz”-də bildirirdi: “Mircəfər Pişəvərinin həyatı, mühiti, yaradıcılığı ilə bağlı monumental tədqiqatı ilə ədəbiyyatşünaslığımıza öz inamlı imzasını atan və gənc bir tədqiqatçı-alim kimi özünü təsdiq edən Vüqar Əhməd təkcə nəğməkar şair deyil, həm də istedadlı ədəbiyyatşünas alim, musiqi tədqiqatçısı kimi çoxşaxəli yaradıcılığı ilə ədəbiyyatsevər, musiqi duyumlu ədəbi ictimaiyyətin diqqətini özünə cəlb edə bilmişdir...” (4.,s.3).

Vüqar Əhməd yaradıcılığının mühüm bir hissəsini nəsr, poeziya təşkil etsə də, bununla yanaşı onun mövzu baxımından zəngin və aktual olan publisistik yaradıcılığı da diqqəti cəlb edir. Akademik Mirzə İbrahimov dahi Üzeyir Hacıbəylinin publisistikası haqqındakı qeydlərində publisistika haqqında belə yazır: “Məlumdur ki, publisistika ədəbiyyatın aktiv janrıdır.

Publisistika cəmiyyəti məşğul edən, düşündürən gündəlik məsələlərə daha tez cavab verir, o yazıçı ilə oxucu arasında bir növ mükəllimədir, dialoqdur. Buna görə də publisistik əsərlərdə əsas, ideoloji mövqe daha tez və qabarıq gözə dəyir, yazıcının nəyi müdafiə və ya rədd etdiyi, hansı ictimai meylin nümayəndəsi olduğu tez bilinir. Eyni zamanda publisistika oxucunu müəyyən fikirlərə inandırmaq, ya müəyyən fikirlərdən döndərmək üçün yazıcının əlində daha çevik, daha tez istifadə olunan silahdır” (5.s.8).

Tarixi təcrübə göstərir ki, publisistika yazıçıların yaradıcılığında mübariz ədəbi forma kimi geniş yer tutmuşdur. Publisistikada vətənpərvərlik, xalqlar dostluğu, qəhrəmanlıq, sədaqət, düşməne qarşı amansız olmaq motivləri həmişə qüvvətli olmuşdur.

Vaxtilə Həsən bəy Zərdabidən başlayaraq Seyid Əzim Şirvani, Axund Əhməd Hüseynzadə, Məhəmməd Şahtaxtli, Nəcəf bəy Vəzirov, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, Əli bəy Hüseynzadə, Cəlil Məmmədquluzadə, Məhəmməd Əmin bəy Rəsulzadə, Nəriman Nərimanov, Firudin bəy Köçərli, Yusif Vəzir Cəmənzəminli, Süleyman Sani Axundov, Cəfər Cabbarlı, Üzeyir bəy Hacıbəyov və onlarla digər ziyalılarımız publisistika sahəsində olduqca böyük işlər görmüş və xalqa bir sıra həqiqətləri məhz bu sahənin imkanları sayəsində çatdırmışlar.

Vüqar Əhmədin ilk məqaləsi filologiya elmləri doktoru, professor Xeyrulla Məmmədovun “Əkinçi”-dən “Molla Nəsrəddin” qədər kitabına həsr olunub. 1987-ci ildə qələmə aldığı bu yazı gənc tədqiqatçının ustadına olan sonsuz məhəbbət və diqqətinin nəticəsi idi. “Milli maarifçilik və onun bədii ədəbiyyata təsiri, maarifçi realizmin spesifikasiyası, Axundovdan sonra Azərbaycan ədəbiyyatının inkişaf yolu və s. məsələlər haqqında geniş məlumat verən professor Xeyrulla Məmmədovun irəli sürdüyü fikirlər, elmi təsdiqini isbat edən elmi nəticələr, özünün orijinallığı, elmi tutu-

mu, müasir metodoloji səviyyəsi ilə diqqəti cəlb edir” (Vüqar Əhməd).

Vüqar Əhməd məqalədə əsərin 5 hissədən- müqəddimədən, 3 fəsildən və nəticədən ibarət olduğunu oxuculara açıqlayır. Məqalədə deyilir: “Tədqiqatçı XIX əsrin 80-ci illərində Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafı üçün qeyri-münasib şəraitin yaranmasının səbəbini 70-ci illərdə “Əkinçi”nin bağlanması, Axundovun vəfatı, Zərdabinin Bakıdan uzaqlaşması, Seyid Əzimin siyasi etibarsızlıqda təqsirləndirilib müəllimlikdən çıxarılması, digər ədəbi simaların obyektiv və subyektiv səbəblərdən kənarda qalmasında görməkdə düzgün qənaətə gəlir. Adı “Ziya” (1879) qəzetinin sözdə bir, əməldə başqa mövqe tutmasının, Ünsizadənin redaktorluq fəaliyyətinin təsvirini verir. “Ziya”nın panislamist ideyalar təbliğ etməsinin təsvirini verir. “Ziya”nın panismalist ideyalar təbliğ etməsini onun mədəniyyətimizin inkişafı yolunda heç bir faydalı iş görmədiyini, realist ədəbiyyatın tərəqqisinə ağır zərbə vurduğunu xüsusi qeyd edir” (6.s.24-25). Vüqar Əhmədin 1993-cü ildə “Azərbaycan dünyası” nəşriyyatında “Hər kəsin öz səsi” adlı kitabı nəşr olunmuşdur. Kitabda toplanmış publisist yazılarında, ədəbi-tənqidi məqalələrində də həm klassiklərə, həm də içində yaşadığı çağdaş dövrün ədəbiyyat və sənət sahəsində çalışan sənətkarlara münasibətini ifadə etmiş, bu sənətkarların özünəməxsusluğunu ustalıqla, obrazlı şəkildə göstərmişdir.

Kitaba toplanmış “Rus uşaq ədəbiyyatında Azərbaycan dilinə çevrilmiş əsərlərin dil xüsusiyyətləri”, “Ayi-neyi-millət”, “Mircəfər Pişəvəri: həyatı, mühiti və yaradıcılığı”, “Əsrimizin Səyavuşu”, “Uşaq ədəbiyyatının təşəkkülü”, Azərbaycan qadınlarının poetik salnaməsi”, “Dədə Qorqud dünyasına yeni töhfə”, “Qarabağ dosyası”, “Uşaqlara gözəl hədiyyə”, “Bəşər Nəsimi-Nəsimi suyundandır”, “Haqqın səsi”, “Mən dənizəm”, “Nəbi Xəzrinin yaradıcılığı”, “Məhəmməd Peyğəmbərin poetik obrazı”, “Sözün seyrinin seyr”, “Sabir ədəbi məktəbi”, “Müasir nəsrimizin əzabkeşi”, “Doqquz əsrlik Azərbaycan qəzəli”, “Dünyaya heyfslənən poeziya”, “Keçid”, “Hər kəsin öz səsi”, Söz gülləsi, “Həyata həssas münasibət” adlı məqalələri Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında xüsusi elmi-ədəbi dəyərə malikdir.

Kitaba “Ön söz” yazan Əbülfəz Naxçıvanlı kitab barədə fikirlərini belə bildirir: “Son on ildə ədəbi prosesi dərindən izləyən və ona öz mövqeyindən yanaş-

mağa çalışan tədqiqatçı alim Azərbaycanda maarifçiliyin, jurnalistikanın ilk təməl daşını qoyanlardan biri, “Məktəb” uşaq qəzetinin yaradıcısı və nəşiri Qafur Rəşad Mirzəzadədən başlamış, bugünkü nəslimizə, poeziyamıza, uşaq ədəbiyyatımıza öz obyektiv münasibətini bildirir. Müəllif xalq şairi, Dövlət mükafatı laureatı Nəbi Xəzrinin, xalq yazıçısı Sabir Əhmədli və əməkdar incəsənət xadimi Cabir Novruzun yaradıcılığına orijinal yanaşır və bu tanınmış ədiblərin işıq üzü görmüş əsərləri barədə doğru-dürüst fikir söyləməyə çalışır. (6.,s.3)

Uşaq ədəbiyyatının elmi baxımdan işlənməsi Vüqar Əhmədin yaradıcılığının əsas qayəsini təşkil edir. Buna bariz nümunə olaraq kitabda “Uşaq jurnallarımızda rus və dünya ədəbiyyatının təbliği” adlanan ilk məqalənin adını çəkmək yerinə düşərdi. Vüqar Əhməd yazır: “Azərbaycan dilində çıxan ilk uşaq jurnalları “Dəbistan”, “Rəhbər” və “Mətb” olmuşdur. Azərbaycanın görkəmli söz sənətləri Mirzə Ələkbər Sabir, Abbas Səhhət, Abdulla Şaiq, Həsən bəy Zərdabi, Süleyman Sani Axundov bu jurnalların ətrafında sıx birləşərək milli uşaq ədəbiyyatımızı yeni inkişaf pilləsinə qaldırmışlar. “Məktəb” milli uşaq mətbuatı nümunələri arasında xüsusi mövqeyə malikdir. Qafur Rəşad həmyerlisi Ə. T. Əfəndizadə ilə birlikdə 1911-ci ilin 29 noyabrında bu qəzetin nəşrinə başladı” (6.,s.5).

Adı çəkilən məqalədə müəllif H. X. Qaradağının tərcümə ilə bağlı xidmətlərini yüksək qiymətləndirərək yazır: “H. X. Qaradağının Kırılov təmsillərini tərcümə etməkdə məqsədi birinci növbədə uşaq mütaliəsi üçün ədəbiyyat yaratmaq işinə xidmət etməkdən ibarət idi. Bu, onun tərcümələrinin xarakterini müəyyənləşdirirdi. Ona görə də şair Kırılov təmsillərini eynilə o uşaqların mütaliəsinə verməyi məsləhət görmüşdür. O nəinki şairin uşaq şeirlərində rus dilinin zəngin ifadə tərzini, şən, sadə, lakin dərin mənalı yumorunu, xalq ədəbiyyatından gələn satiranı, hətta bir qism təmsilin bütün mətnini belə tərcümə etməyi məqsədə müvafiq hesab etməmişdir. O, bu təmsillər üzərində ciddi əməliyyat aparandan sonra köhnə həmvətənlərinə müraciətinin məqsədi aydınlaşır” (7.,s.15)

“Milli uşaq ədəbiyyatı və rus ədəbiyyatı (1906-1920)” adlı məqaləsində Azərbaycan milli uşaq ədəbiyyatının yaranması və inkişafında müstəsna rol oynamış hər üç jurnalın (“Məktəb”, “Rəhbər”, “Dəbistan”) səhifələrindəki başqa xalqların poeziya və nəsr nümunələri ilə yanaşı, onların mədəniyyət və ədəbiyyatını təbliğ edən yazıların ədəbiyyatımıza yeni mövzular gətirən bədii tərcümələrini oxucuların diqqətinə çatdırır. Məqalədə deyilir: “Uşaq ədəbiyyatı nümunələri çərçivəsində Azərbaycan və rus uşaq ədəbiyyatları arasındakı ədəbi əlaqə materialı həm zənginliyinə, həm də özündə ehtiva etdiyi əlaqə probleminin dərinliyinə, çoxşaxəliyinə, forma əlvanlığına görə diqqəti cəlb edir, məhz buna görə ki, Azərbaycan-rus ədəbi əlaqələri ardıcıl, diqqətli tədqiqat tələb edən, yeni dərin elmi axtarışlara çağıran ədəbi-tarixi bir problemdir. Təsədüfi deyildir ki, Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında ədəbi əlaqələr sahəsində aparılan tədqiqatların böyük əksəriyyəti Azərbaycan-rus ədəbi əlaqələrinin payına düşür” (7.s.74).

(Davamı var)

Dilbər RZAYEVA,
AMEA Nizami Gəncəvi adına
Ədəbiyyat İnstitutunun Mətbuat tarixi
və publisistika şöbəsi, elmi işçi